ԱՐՁԱԳԱՆՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Մամլոյ իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է։
Ստորագրութեան տեղն է Պոլիս, Ջինճիրլի—խան վերի յարկ թիւ 18։
Դուրս երթալիք թերթեց փոստայի ծախքը առնողին վրայ է։

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը »	50
Մէկ թիւը՝ փարայ	50
Ծանուցմանց տողն է դահեկան	2

Թիւ 106 ՇԱԲԱԹ Բ· ՏԱՐԻ Գ· ՇՐՋԱՆ 1870 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄ

ՎԱՒԵՐԱՑՄԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

Սսոյ և Աղթամարայ կաթողիկոսները ընտրելու իրաւունքը Թեմականներունն է, թէ Պոլսոյ Ընդհ. Ժողովոյ երեսփոխաններունը։

Միջանկեալ հարցում։

Այդ իրաւունքը՝ արդէն կա՞յ, թէ նոր պիտի տրուի՝ առ որ անկ է։

Եթէ կայ՝ անշուշտ իր տէրն ալ իր հետը ունեցած ըլլալու է։

Իսկ եթէ չկայ, տէրն ու իրաւունքը մէկտեղ գտնանք։

Կը խոստովանիմք թէ քանի որ ազգը՝ այդ կաթողիկոսներն ունի, ընտրութեան իրաւունք մ՚ալ կայ հետեւապէս։

Բայց այդ կաթողիկոսութիւններն՝ ազգինը ըլլալը ընդունելնէս վերջը՝ ելեր կը փնտռենք թէ արդեօք ընտրութեան իրաւունքը որո՞ւն է։ Հոս թերեւս պիտի առարկուի թէ՝ Թեմական ժողովուրդն ալ Հայ ըլլալով՝ կաթողիկոսական ընտրութեան իրաւունքն ալ անոնց տրուածին պէս, ահա այդ Աթոռն ալ, այդ իրաւունքն ալ՝ երկուքը մէկտեղ դարձեալ ազգինը եղած ըլլալով խնդիրը կը վերջանայ կերթայ։

Ահա իրաւունք ըսուածը իր տիրոջը հետ մէկտեղ՝ տեղերնին տեղաւորուեցան։

Ուրեմն ալ ի՞նչ մնաց քաշկռտելու։

Ասով դուն խնդիրը լուծուած կը կարծես, այնպէս չէ՞։ Բայց ես կըսեմ թէ՝ խնդրոյն կընճիռը հոս նոր կսկսի։ Եւ այդ եզրակացութեամբ կապ մ՚ալ կապի վրայ աւելցաւ։

Քակենք։

Եթէ Թեմականաց այդ իրաւունքը՝ (թէ կաթողիկոս ունենալու և թէ զայն ընտրելու) արդէն դարերով նուիրագործուած բան մ՚էր ի՞նչ իրաւամբ Ընդհ. ժողովը զայն քննութեան և վիճաբանութեան տակ ձգել համարձակեցաւ։

Միթէ աշխարհի ցուցնելու համար՝ թէ Ընդհանուր ժողովը՝ ձեռնհասութիւն ունի ամեն ազգային և եկեղեցական խնդիր, կուզէ հին ըլլայ՝ կուզէ նոր, գոնէ մէկ անգամ քննադատութեան քուրան դնելով՝ նորէն իր տեղը դարձնելու։

Ատանկ ըլլայ նէ՝ լուծել ու նորէն կազմել սկսինք ամեն աւանդական պայմաններ՝ թէ ազգային և թէ եկեղեցական, որ ամենուս կար-

ծածէն աւելի շատ են ։

Բայց ո՛վ կը թողու . . . ։

Ուրեմն ամեն հինները՝ նորելու արտօնութիւն չունեցող ժողով մը, ինչպէս եղաւ որ այս բանը ըրաւ ։

Իսկ եթէ ըսուի թէ այդ իրաւունքը նոր հաստատուեցաւ երեսփոխանաց կըճըր կըճըր քուէներովը, ամի հաստատել է թէ՝ այդ իրաւունքը կա՛մ բնաւ չկար յառաջմանէ ; և կա՛մ կար ալ նէ՝ խախուտ ու փճկած բան մը ըլլալով, ընդհ. ժողովը զայն վերանորոգեց ։

Զարմանալի բա՛ն ։

7-800 տարի յառաջ ատանկ նոր կաթողիկոսութիւններ կամ որ նոյնն է, աթոռական տեղափոխութիւններ հաստատելու չափ ազգային ամենաբարձր հեղինակութեան մը գործադիր մարմինը՝ ի՞նչպէս կըլլայ որ անոր առնչական ու ամենապարզ հետեւութիւնը այն է ընտրական խնդիրը չկրնալով որոշել՝ մինչեւ հիմայ անլուծանելի թողած է եղեր, որ հիմա բարձրագոյն ժողովի մը մէջ «որի տանք, որի չի տանք. Մօսկովցիին տալին տանք» ըսելու պէս բան մ՚է, իրարու կռուեն կուտան ։

Ժողովականաց մեծագոյն մասին ընթացքէն բաւական կը հասկցուի որ այսօրուընէ սկսեալ նոր կուտան ատանկ իրաւունք մը թեմականաց ձեռքը ։

Արդ, ի՞նչպէս պօռացին «այդ իրաւունքը թեմականներունն է» ըսելով՝ ձեռքերնին ալ երդման ձեւով ՚ի վեր բարձրացնողները. Քանի որ թեմականները՝ ասկից առաջ չունէին ըսել է, նորէն տալը, կամ տալն ու չտալը՝ վիճաբանութեան ենթարկելը. վասն զի չունեցածը միայն մէկու մը կրնայ տրուիլ, իսկ ունեցածը՝ ունեցած է ։

Զայն՝ այսպէս ըմբռնելով, հիմայ ալ եղեր վաւերացման իրաւունքը որինը ըլլալը կը փնտրուեն ։

Հասկցա՞յ, դու մեծագոյն մաս, հայելիի մը դիմաց ալ անցնելու ըլլաս՝ պիտի ըսես «ես՝ ես եմ, իսկ սա դիմացինս ո՞վ է ։»

Ի՞նչպէս կըլլայ, որ ուրիշի մը իրաւունքը՝ իրաւունք ընելու չափ հեղինակութիւն կունենաս, ու դու երբէք իրաւունք մը չես ունենար գոնէ եղածը՝ եղած է ըսելու ։

Գիտե՞ս, այս հարցմանդ (վաւերացման իրաւունքը՝ որինը ըլլալուն) ի՞նչ պիտի պատասխանեն այն մէկ քանի բարձր գլուխները՝ որ մեծագոյն մասի մը առջեւ այսօր օրինաւորութեան համար կամ լաւ եւս է ըսել, մեծագոյն մասի մը սոսկ և համր մատերը աչուընին չմանելու համար միայն գլուխ ծռած են, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ վեսային առակը ։

Հարսնիք մը եղաւ ։ Փեսան տխմար մէկն էր և շատ որկրամոլ. զէրտէ-փիլաւն ալ այնչափ կը սիրէր՝ որ ստէպ ստէպ խոհանոցը վազելով, +էֆէ +էֆէ ներս կը նետէր ։ Խոհարարը՝ տեսնելով որ եթէ շարունակ այսպէս թողու, զէրտէ-փիլաւին ղազանը փեսան տիպ պիտի ընէ, իմաց տուաւ անոր ազգականներուն, որ ի՛նչ ընեն չընեն՝ զանի արգելուն ։

Անոնք ալ [illegible]՝ մէկ կողմ քաշելով ըլօզեցին կոկողեցին թէ, այդ բանը մեծ ամօթ է ։ Հարսանեաց տան կերակուրները՝ աւելի կոչնականաց համար պատրաստուած է, քան թէ հարսանեաց տէրերուն ։ Հետեւաբար իրեն քիչ մը ծանր խելօք կենալ պէտք է. Որ մի՛ դուցէ հրաւիրեալները փիլաւ-զէրտէյէն զրկուելով քիթերնին անկեն ։

Այս ըսելով՝ պէտք եղած զգուշութեան միջոցներն ալ ձեռք առին, անանկ որ չթողուցին թէ մարդը՝ այս պատեհ առթիւ կուշտ ու կուր ուզածին պէս գործը տեսնար ։

Փեսան այս բանը սիրտը դրաւ ; և երեսը կախ կը պտըտէր, կարծես թէ վրէժխնդրութեան միջոց մը կը մտածէր ։

Օրը եկաւ հասաւ, փեսան յառագաստ մտնել կը հրաւիրուի. ու երբ ընտանիքը զանի այս հանդէսին համար քօրքօրցունելու վրայ էին, մեր տխմարը՝ քէն ըրած, ուսերը թօթուելով անկիւն մը քաշուեցաւ, ու ըսաւ «փիլաֆ-զէրտէն ո՛վ որ կերաւ, հարսին քովն ալ ան թող երթայ ։»

Ընտրական իրաւունքէ մը զրկուած երեսփոխաններն ալ, վաւերացման խնդրոյն նկատմամբ տալիք պատասխաննին այս օրինակ կըրնայ ըլլալ ։

* * *

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ոչ պատճառ՝ փոխանակ պատճառի։ — Խօսէ՛ բառ մը չեղած՝ չխօսելու սկզբունք։ — Ո՞վ եւ ի՞նչպէս։ — Կրետէի բաւիղէն ձայն մը։ — Ձեռնհասութեան ողբեր։ — Տաճկական Թուրքին շնորհքը։

Յոյսը՝ իր վերջին թիւր ամսագրով մեզի նոր օրինակ տրամաբանութեան դաս մը կուտայ։

Լսենք։

Ազգ. կաթողիկոսութեանց խնդիրը՝ լուծելու համար Կ. Պոլսոյ պատրիարքական ձեռնհասութիւնը կրօնական փաստերէ մերկ՝ ապացուցանել ուզելը՝ ոտնայնամարտութիւն է եղեր։

Ինչու։

Վասն զի, եկեղեցական խնդրոց մէջ եկեղեցւոյն հարկաւոր պէտքէն եւ տեղական պայմաններէն զատ ուրիշ բան մը չնկատուիր եղեր։

Շատ աղէկ։

Դարձեալ. կաթողիկոսութիւն եւ պատրիարքութիւն՝ երկուքն ալ Ազգինն են, եւ թէ Տաճկաստանի 2 միլեոն ժողովուրդը՝ Ազգին բացարձակ գլուխ կամ պետ կը ճանչնայ պատրիարքը ըսելը՝ իրաւասութեան մասին՝ ոչ պատճառ փոխանակ պատճառի յառաջ բերուած կ'ըլլայ եղեր։

Այս ալ աղէկ։

Կարդանք հիմա Մամլոյ 101 թուոյն մէջ մեր գրած բանասիրականին այն պարբերութիւնը՝ ուր ըսուած է։

« Կ. Պոլսոյ պատրիարքական իրաւասութիւնը՝ ԱԶԳ. — ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ եւ այլն։ »

Այս բառերով միթէ բաւական չը հասկցուիր՝ որ մեր խօսքը եկեղեցական տեղական պայմաններուն համար չէ։

Հետեւաբար եկեղեցւոյն հարկաւոր պէտքէն՝ այն է, եպիսկոպոսի ձեռնադրութեան կամ միւռոնի օրհնութեան պէս բաներու հետ գործ չունինք։

Իսկ եթէ եկեղեցւոյ հարկաւոր պէտքն ըսելով՝ կրօնական նոր խնդիրներ յարուցանել, նոր հանգանակ չինել, եւ նոր ծէսեր մուծանել կը հասկընայ, ատոնք հաւատալեաց այնպիսի էական կէտեր են, որ ոչ թէ պատրիարքի մը, այլ նոյն իսկ ընդհանրական կաթողիկոսի մը ձեռնհասութեանն ալ ընելիք բաները չեն։

Սսոյ եւ Աղթամարայ կաթողիկոսութիւնները՝ Տաճկաստանի կեդրոնական վարչութեան անընդմիջական իրաւասութեան տակ գտնուելնին պատճառ բերելը՝ եթէ ոչ պատճառ՝ մ'է փոխանակ պատճառի, ուրեմն ինչ նոր հեղինակութիւն մը ցոյց կրնայ տալ մեզ՝ Յոյսոյ յօդուածագիրը, որ անոր վստահելով՝ ոչ մենք իր տրամաբանական սորոգելեաց մէջ վրիպած կըլլանք, եւ ոչ ինքը՝ վարչական օրէնքը յարգել գիտնալուն վրայ մեզի կասկած մը տուած ըլլայ։

Քիչ մը յառաջ Ռուսական եւ Պարսկական զօրութիւնները՝ եկեղեցական խնդրոց համար չէ կըսէ, իսկ անմիջապէս ետքը՝ 2 միլեոն ժողովրդեան գլուխ՝ պատրիարքութեան դէմ, 4 միլիոնով կաթողիկոսական բանակ մը յարուցանելու հակասութեան մէջ կը գահավիժի, առարկելով թէ՝ ոչ ապաքէն 2 միլիոնը՝ 4 միլիոնին կէսն է,

Հոգ չէ։ Անզգուշութեան սխալն բանուեր է, կրնայ բժշկուիլ։

Այս շնորհքը՝ իրեն բարեմաղթելով հանդերձ, դարձեալ չենք հասկնար թէ՝ պատրիարքը 2 միլեոնէ միայն ընտրուած ըլլալուն համար, միթէ Տաճկաստանի թեմերուն մէջ՝ իր պարտքը կատարելէն կը թերանայ։

Այս ալ տրամաբանութեան տեսակէն է։

Մենք ամենեւին չենք մեղադրեր, թէ ինչու այս կէտին վրայ ուղղախոհութենէ խոտորեր է։ Քանզի գիտեմք, թէ իբրեւ մարդ սխալական, կըրնայ վրիպիլ. բայց եւ այնպէս՝ մենք անիկա բազմահնար հանճարի տէր մէկը ըլլալուն վրայ տարակոյս չունիմք։

Ապացոյց։

Մամլոյ բանասէրը՝ ազգային կաթողիկոսութեանց խնդրոյն վրայ՝ խօսիլ ուզեր է, կըսէ, թէ եւ իրեն խօսէ բառ մը չկայ։

Այդ սկզբունքը՝ գէշ չէ։

Ուրեմն, մենք ալ կը հարցնենք իրեն անդրադարձաբար.

Թէ ինք՝ խօսած ատենը թող ցուցընէ մեզ թէ՝ ով է այն, որ իրեն խօսէ՛ ըսած է,

Եթէ պաշտօն, խիղճ եւ տրամաբանութիւն։

Ատոնք մարդս միմիայն իրեն սեպհականելու համար՝ երեւ պէտք է։

Անցնիմք ուրիշ կէտի մը։

Մամլոյ բանասէրը՝ ամեն մարդ ականջնին տընկած՝ իր ձայնին զմայլմամբ կսպասեն կը կարծէ եղեր։

Այս ալ գէշ չէ ։

Բայց՝ եկուր տես որ աշխարհք գիտէ՝ թէ բնութիւնը այդ ձիրքը՝ դարուս «Խօրէնացիներուն» տրուած է յատուկ, որոնք պաշտօն ունին ամէն ատեն գմբէթներ դառնալով ժողովրդին՝ սքանչացումը գրաւել երազելու ։

Այնպէս չէ՞, շիտակ ըսէ ։

Ասոր ուրեմն, այս ալ մեզի համար չէ ։

Թող չփախցունենք ։

Ազգը՝ բարեկարգութեան համար — թէեւ իրեն բարեկարգուէ՛ ըսող մը չկայ — սա տառապութեան Արմաշու — որ եւ իցէ խնդիր մը լուծելու եղած ատեն՝ սա կրկնակի հարցումները այսուհետեւ միշտ իր առջեւը պիտի ներկայանան ։ Թէ

Ո՞վ եւ «ի՞նչպէս» ինքզինքը պիտի բարեկարգէ ։

Ասով, ամէն հանգոյց՝ Գորդեան հանգոյց կը դառնայ ։

Ուզուածն ալ այս է ։

Նորէն վերակազմեալ Երեսփոխանութիւնը՝ ընդհ. կաթողիկոսութեանց առկախ խնդիրը յուզելով, իւրաքանչիւր աթոռոց բարեկարգութեան հիմնագիծը պատրաստելու բանակցութիւններով՝ փոխանակ թանկագին ժամեր սպառելու, ինչու չը կարդար Արմաշական «Ո՞վ եւ ի՞նչպէս»ը, ու եւ՛ քաշուելով խնդիրը չվերջացներ ։

Էջմիածնայ Աթոռը Պոլոժէնիոյի ճնշումներէն ազատելով, Հայաստանեայց եկեղեցին իր առաքելահիման անկախութեանը վերածելու ջանադիր եղողները, «ունայնամիտ» չեն համարուիր Յուսոյ տրամաբանական իմաստակութեան 11րդ դասակարգութեան առջեւ. վասն զի չեն գիտեր թէ—«ո՞վ եւ ի՞նչպէս» ։

Յանուն հանգուցեալ Կիրակոս Գ. կաթողիկոսի խօսող՝ Սսոյ վիճակին բարեկարգութեան նախանձախնդիրը՝ չը յիշեր, դէթ մտքի, անապատին բարբառը թէ—«ո՞վ եւ ի՞նչպէս» ։

Աղթամարայ կաթողիկոսութեան իրաւունքէն մազի չափ չանցնելու համար՝ 7 տարիէ 'ի վեր թափառական՝ եւ այսօր պատրիարքարանի «հայրապետական» խուցը ճգնող կաթողիկոսը ինչու խելք չըներ, իր վրայ եղած ամբաստանութիւնը ինքնին քերելու համար, այս նորահնար «Մէթրօպօլը» գործածելու թէ—«ո՞վ եւ ինչպէս» ։

Վերջապէս՝ ամէն ազգ.—Եկեղեցւոյ վարչական բարեկարգութեան խնդիր՝ կուզես քննադատութեան բովէն չանցնել, ան զէնքերը գործածէ, թէ, Ո՞Վ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ . . . ։

Ան կտորն ալ չմոռնանք ։

Հին ատենները նշանաւոր հանդիսացող շատ մը քաղաքներ՝ ետքերը իրենց փայլը կորսնցուցած, ու նոր 'ի նորոյ ուրիշ քաղաքներ հռչակ առնելով՝ անոնց տեղն անցած, ու մինչեւ իսկ անոնցմէ գերազանցած ըլլալով, երբեմն նմանութեան ձեւով անոնց անուամբը յիշուած ալ են, ինչպէս մօտերս Փարիզ քաղաքը գովելու համար Նոր—Աթէնք ալ ըսուած է ։

Ասի կըլլայ ։

Բայց բնաւ լսուած բան չէր մինչեւ հիմայ՝ որ երկրագրութեան մէջ իրապէս փոխանցութիւններ մտնալ հնարաւոր ըլլայ ։

Իսկ ես կը վստահեցնեմ զաշխարհ, որ այս ալ եղած է ։

Եթէ չէք ուզեր հաւատալ, ահա ձեզի շօշափելի օրինակ մը ։

— Ո՞րն է արդեօք ։

— Կրէտէի բաւիղը՝ Արմաշու մէջ ։

Եթէ իրաւ, ինչու չվախնամք, որ օր մը Կապիտոլն ալ իր տեղը փոխելով հոն անցնի . . . ։

Երկուքէն մէկը ։

Կամ Յուսոյ յօդուածը, Կրէտէի բաւիղին մէջէն գրուած է, եւ կամ վերի ըսածնիս է ։

Այս վերջինը՝ ամենէն հաւանական կերեւնայ մեզ ։

Մանաւանդ՝ երբ կը տեսնամք որ Հակառագիրը՝ ինքզինք անել լաբիւրինթոսի մը մէջ տեսնելով բոլորովին երեւակայութիւնը հոն վազեր՝ եւ ամէն ոք իրեն պէս անոր մէջ կարծելով, սրամտութեան աղաղակներ կը բառնայ, ճիշդ այն գինեհարներուն նման, որք գիշերային լուսինն անգամ, երբ կիսաբոլոր կը տեսնան, իրենց վիճակակից կը կարծեն . . . ։

Քիչ մ'ալ աւելի խորունկը մտնանք ։

Կրօնագիտութիւնը ու պատմագիտութիւնը ուրիշի չտուող մեր խմբագրական կրիտիկոսը՝ եկեղեցական իրաւասութեան վրայ ճառաբանելու նկատմամբ, ինչ հարկ կը տեսնայ, իմաստակութեան անդունդները չափելով գերիշխանութեան աղբիւրը փնտռելու ։

Տրամաբանութիւնը՝ ծայրէ 'ի ծայր մեքենաբար կըլլելուն, Աւետարանի Ա. գլուխ, Ա. երես եւ 1 տողը կարդար բաւ էր, ուր միայն կրնար տեսնել, եկեղեցական իշխանութեան ուրկէ ծագիլը, ո՛ր ըլլալը, եւ ի՞նչ ըլլալը։

Սոյն համոզմամբ, եկեղեցւոյ գերիշխանութիւնը՝ մէկ կողմէն պապերուն գլացած առեննիս, միւս կողմէն կաթողիկոսներու չենք կրնար չտալ։

Ըսածնիս լաւ կը հասկընայ մեր հակառակորդը։

Բայց մենք աւելի բացայայտ խօսինք։

Քրիստոնէական ճշմարիտ եւ հարազատ եկեղեցւոյ նկատմամբ, կաթողիկոսութիւնն ալ՝ ծայրագոյն եպիսկոպոսութենէ մը անդին չանցնիր։

Հայր սուրբ.

Յանուն ընդհանրական եկեղեցւոյ կը խօսիք թէ յանուն ազգ. եկեղեցւոյ։

Եթէ յանուն ազգ. եկեղեցւոյ՝ մեզի մօտ եկէք, իսկ եթէ յանուն ընդհանուր եկեղեցւոյ, մեր բանասիրականը կրկին անգամ կարդացէք եւ առանց մեր պարզ եւ մէկին գրուածքը անհարկի շրջելու, իմացուցէք թէ ձեր ըրածը՝ [illegible] [illegible] քանիերորդն է։

Քանզի ընդհանուր եկեղեցւոյ նկատմամբ խօսելէ յառաջ՝ կը պարտաւորիք Էջմիածնական աթոռը ընդլայնելով ուրիշ ամեն քրիստոնէից ազգաց կրօնապետները իրարու քով նստեցունել։

Իսկ եթէ ազգային եկեղեցւոյ նկատմամբ, ինչէն հասկցաք որ Սսոյ եւ Աղթամարայ կաթողիկոսութեանց հաստատուած օրերը՝ դէթ Արմաշու միաբանութեան վանահօրը եպիսկոպոսանալուն անհրաժեշտ պիտոյիցը չափ ալ ազգովին եկեղեցական հարկաւոր պէտք մը չէ զգացուած։

Վերջին օծում։

Օսմանեան Դուռն, մինչեւ հիմա՝ Հայոց եկեղեցւոյն, նոր օրէնք եւ նոր կանոն չէ տուած, այլ թողած է, Հայուն կրօնքը՝ ազատ, խիղճը՝ ազատ։

Իսկ Ռուսիոյ տէրութիւնը՝ Պալաժէնիա մը տուած է, որով կաթողիկոսը՝ սինոդին, սինոդը՝ բրօկուրօրին, բրօկուրօրը՝ Բետրպուրկի կրօնական ատեանին տակ դրած է ամեն կերպով Հայաստանեայց եկեղեցին Ռուսականին հետ ՚ի մի կաղապար ձուլելու համար։ Եթէ մինչեւ ցայսօր՝ ծայրագոյն վարդապետ մը դառնալումնիդ հանդերձ՝ Էջմիածնայ հայրապետութեան այս ստրկութիւնը չէք զգացած, եւ զգալու ալ սիրտ չունիք. որովհետեւ բոլորովին տրամաբան կորած էք, ալ ինչ ըսելիք կունենամք ձեզի։

Աղէկ կ'ըլլար, որ քիչ մը խղճի մօք դատել գիտնալով սա Տաճկի Դուռայէն շնորհքը՝ քրիստոնեայ թագաւորի մը իրաւանց բռնաբարութեանը հետ ՚ի կշիռ առնէիք։

Կաթողիկոսութեանց բարեկարգութեան խնդիրը անլուծանելի է՝ եթէ եկեղեցական ժողովներու ձգել պէտք ըլլայ. քանզի Սիս համահաւասար կը ճանչնայ իր աթոռը Աղթամարայ հետ, եւ այս վերջինս ալ նոյնպէս Էջմիածնայ աթոռոյն նկատմամբ։

Միոյն տուած վճիռը՝ միւսը՛ կրնայ մերժել, մանաւանդ երբ խնդիրը իր ներքին անկախ կառավարութեան կը վերաբերի։

Այս կէտը ազգային ընդհանուր ժողովով կրնայ միայն պարզուիլ։

Հիմայ կը հարցընենք մեր ընդդիմախօս տրամաբանին թէ՝ այս ժողովը ո՞ւր կրնանք գումարել. Բետրպուրկի՞ մէջ, Թէհրանի՞ մէջ, Կալկաթայի՞ մէջ, թէ Պոլսոյ մէջ՝ ուրուն նախագահն է Պատրիարքը, որ 2 միլիօն հայու բացարձակ ազգապետն է, [illegible] գրուած հրովարտակի մը զօրութեամբ։

Այս խօսքերը մեր ընդդիմախօսին ականջին բոժոժի ձայն կուտան։

Մենք ալ կըսենք որ, եթէ կատուին վիզը բոժոժ մը կախելուն հնարքը ինքը գիտէ, առի թող մուկերուն դաս տայ։

Տրամաբանական դասերու գալով, այդ քիչ մը աւելի ծանր գործ ըլլալուն, հիմակու հիմայ իրեն համար աւելի աղէկ է առանց դասեր առնուլն քան տալն։

Իսկ կախարդ կանանց զօրութեանը կամ ստապատիր ազդեցութեան կէտին նկատմամբ երբեք իրեն չափ հմտութիւն չունենալնիս հրապարակաւ եւ վեհանձնաբար կը խոստովանիմք։

Ա. Օ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հայերուն գործը հիմա թըքքըրին մօտ.

Ամբողջ շաբթու մէջ՝ օր չմնաց որ ժողովքի օր չըլլայ։

Երկուշաբթի՝ կրթութեան,
Երեքշաբթի՝ Քաղաքական,
Չորեքշաբթի՝ Դատաստանական,
Հինգշաբթի՝ Գաւառական.

Ուրբաթ՝ ընդհանրական ,
Շաբաթ՝ Տնտեսական ։
Կիրակի՝ կրօնական ։

Անգլին օր չմնաց , ըսել է ուրիշ գործ ալ չմնաց ։

Առեւտրական կուզես, ասոր նոր և ուրիշ օր մը գտնելու ես ։

Ինչու որ ժողովականներուն շատերը՝ օր մը մէկ ժողովքէն կելլեն , միւս օրը ուրիշ ժողովքի մը մէջ կը մտնեն ։

Ի՞նտոր ալ կապրին ։

— Հապա Ցեղական ժողո՞վք ։

— Դուն ալ ի՞նչ կըսես ։ մենք ապրուստի օր չենք գտներ կոր , բան մ'ալ դու կաւելցնես ։

Ուրեմն այս ընթացքին մէջ անկիրթ տղայքները պէտք է Երկուշաբթին միայն զգուշանան , իրենց ամէն անառակութիւնները ուրիշ օրերու թողլով , որոնց մէջ աներկեւան կրնան ընել ուզածնին , իրենց բան մը ըսող ձեռնհասութիւն մը չգտնուելով ։

Անքաղաքավար մարդիկները աղէկ կընեն որ Երեքշաբթի օրերը տեղերնին նստին ։ Որպէս զի չըլլայ թէ օձիքնին ափ տալով՝ իրենց հսկող օրինաց մատնուին ։

Նոր կամ հին փեսայ ու հարսները գոնէ Չորեքշաբթի օրերը սիրով և խելօք ապրին իրարու հետ , որ չըլլայ թէ վէճիլ հայր սուրբին ճանկը իյնան և քիչ մը յառաջ նշանտուքնին կապող ժողովական աղաները՝ սոյն ժողովոյն մէջ նորէն կապերնին թուլցնեն ։

Գաւառացիները թող ամեն շաբթու մինչեւ Հինգշաբթի ակռանին քիչ մը սեղմեն , ինչ ունին չունին՝ ան օրը կը լմնայ ։

Հա՛ , Ուրբաթ օրը , այն Ուրբաթը Ուրբաթը՝ որ օր կենաց և մահու է , ամեն աստիճանի մարդիկ՝ աչուընին չորս թող բանան , որովհետեւ այդ օրը՝ օր ընդհանրական է ։

Հրապարակաւ կը խայտառակուի որ և իցէ ամբաստանեալ մը ։ Ասի ուրիշ մասնաւոր ժողովներուն մէջ սուսիկ բուսիկ ծեծ մը ուտելու բերանը սրբել նստելու չինմանիր ։ Քանզի այս ժողովին դուռները՝ կռնկի վրայ բաց են ամեն ունկնդիրներու համար՝ որ անցեալ օրուան յայսմաւուրքի չափ երկայն ճառերու շնորհիւ՝ ամեն ատեն չեն առներ քալեր , «որ և վաղեան երեկոյի ընթեռնալին» չլսած ։

Խասապն ու էքմէքճին պէտք է որ Շաբաթը սպասեն , զի օր մաքրութեան հաշիւներու է ։

Կը խնդրուի որ այս կէտը Եւրոպացի դերձակին ալ իմաց տրուի՝ որ ուրիշ օրեր Բրուսիացի եմ ըսելով , Սրբազան Հայրիկին գլուխը ցաւցնելու չիգայ , ու նա ալ չստիպուի ըսելու թէ՝ եթէ Գաղղիացի ըլլայիր , ցաւակցութեան արժանի համարելով գէթ՝ այս պարտքը որ առաջ կը վճարէի , բայց հիմա Բրուսիացիները պէտք է մեզ օգնեն իրենց այսչափ ամենօրեայ առատ առատ վաստակներովնին ։

Եկեղեցականները շաբթու մէջ ի՞նչ ընելիք ունին նէ՝ թող անպատկառ ընեն , ու Կիրակի բան մը չթողնելով միայն թէ հազուին սղուին ժողովրդին առջեւը ելլան պօլ պօլ Ալէլուիա կլլեցունեն ։

Հիմա օրերնիս հասկցանք եա , ասոր համեմատ վարուինք , օրը օրին չխառնենք ։ Եւ թէ որ ժամանակնիս չօգտելով գործերնիս ետ ալ մնայ , ի՞նչ ընեմք , օրերնիս հատաւ կըսեմք՝ մէկ կողմ կը քաշուիմք ։ Որովհետեւ մեր ազգին համար որչափ գործ՝ այնչափ ալ օր պէտք է ։ Ազգային գործերը մէկ մէկու վրայ դիզուած են , ու չեն տեսնուիր ըսողներուն՝ այս աղիւսակը աչքերնին խօթէ, որ բերաննին գոցուի ։

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— Աղջիկդ որու՞ նշանեցիր ։

— Հիչ մի՛ հարցներ ։

— Խըյանէ՛թ , ականջիս բան մը հասած է որ կը հարցնեմ մի՛ պահեր ։ մենք ալ տունէն ենք , դրսէն մարդ չենք եա ։

— Բերանս վրայ չերթար , ինտո՞ր պիտի ըսեմ ։

— Վախնամ ետ եղաւ ։

— Ալ ինչ կ'ուզէի ։

— Քա՛ հոգի մեռաւ , ի՞նչ եղաւ , ան ինչտար մէթը կ'ուտային ։ Լսածնուս նայիս նէ՝ թագաւորի պէս մարդ մ'է եղեր ։ Ֆիլորեա թախըմ մը չիֆլիկներ, քիւքիւրթլիւ պաղնիքներ, խաներ, տուներ, քեավկիր ախարէթներ, տէրէնները՝ տալեաններ, ես ի՜նչ գիտնամ, աշխարհքին օխտը պուճախը՝ երկու կէչէլէտի անորն է կըսէին. վայելով վայելով, ո՛վ գիտէ ի՜նչ փորձանք բերին մարդուն գլխուն :

— Ինք ալը փորձանք է եղեր, փորձանքն ի՜նչ ընէ անոր : Յաստուծմէ գտնայ, տունս քրքրեց ձգեց վար :

— Էյ պէլքի նորէն ալխտի չինէ :

— Կամաց ըսէ վերէն վասուլիկը չլսէ : Ան ալ քու խնլքէդ է : Հալէ կըսէ քի՝ ան կէնէ օրթան կենէ :

— Վո՛յ, վախնամ փախաւ :

— Հապա ի՞նչ պիտի ընէ. սատար ատեն է գնաց եկաւ, աղջիկանը անունը հանեց, մեղի խափխփեց, մէյէր տուած պաներն ալ սուտ ու փուք ղամ պաներ են եղեր : Էլմասները աղբարը չարշի տարաւ ցըցուց, բիւթիւն չարշըըն վրան խնդացեր են քի սըրչայ է սէյի : Խօսք-կապի համար տուած օսկի քորտոնը՝ փարա կիւմիւշի է կըսեն կոր վրան օսկի ճուր ջարներս նէ՝ մէյէր թըպխը օսկիի պէս կը ցուցընէ եղեր :

— Անանկ է նէ ի՞նչ հոգ կընես : Աղջիկը չատ թալէհլի կըօխ ունի եղեր որ ինչ է նէ ֆօյան չապուղ մէյտան ելաւ :

— Հըմ, հըմ. սեւ օր սեւ սահաթ է եղեր դիմացնիս ելաւ :

— Մուլթ տեղը գտաք հոգի :

— Մայթամպ կընես նէ, ես սիրտ չ՚ունիմ :

— Իրաւ որ Անթառան տուտու, սեւ սահաթ ըսիր նէ գիշեր հասկցայ :

— Աս պաները մէկ մարդուն կըլխուն կայ նէ, սեւ օր չըլլար տէ ի՞նչ կըլլայ :

— Հա՛, ատ ըսել կուզես : Ամա ճանըմ դուն ալ՝ ո՞վ ըլլար տէ, քիչ մը աչքդ խածներ նէ, հէմէն աղջիկս պիտի առնէ կըսէիր :

— Աս անանկ պան չէ : Մեղա՞, տարիներով կընաց եկաւ նէ, միտքը կէչ է եղեր, ես ի՞նչ գիտնամ : Աղջիկը հօրենական քանի մը քէսէ մէրաս ունէր, անոր կըլոխը կերաւ :

— Քա՛ ամա հոգի, դուք ալ ինչո՞ւ ափը տուիք :

— Կոթօն է, ի՞նչ է, անիկայ կտրել տամ տէ պերեմ ըսաւ, ետքը կացեր խապացեր, հօպ հօպ ցա՛թկըրտեր, վրայէն խայիպ է ըրեր, ինչ է ըրեր, մենք ալ պօռացինք կանչեցինք, ի՛նչ պէտք էր ըրինք քի՝ տունը տուրուր իքէն, ինչո՞ւ պաշխա տեղ կերթաս կը խաղաս, ան է աս է՝ ալ մէյմըն ալ օրթան չելաւ :

Հէմէն անկըրմահներու դայ, ի՛նչ ըսեմ :

— Հիչ ասդին անդին փնտռել չտուի՞ք :

— Հապա՛, տեղ մնա՞ց որ : Սարթ չորս օր տուղլայէ քէօբրիւյին վրայ պէքլէյեցի : Առտըընէ մինչեւ իրիկուն տուրընէրս ըսես նէ՝ ճուր ինչաւ :

— Քէօբրիւն ի՞նչ բան ունիս :

— Անանկ ըսին որ, Ստանպօլի մէջ մէկը ղայիպ օր ընես նէ՝ օր մը չէ նէ օր մը անպատճառ հոնկէց կանցնի : Հիմա ան ալ գոյուեցաւ, ո՞ւր երթամ, ո՛ւր երերամ չիյտեմ :

— Քիչ մ՚ալ տուռ պաճայի նայեցէք :

— Ան լմնցուցինք : Պան մնա՞ց որ չը ծախեմ ասոր ուղուրին չը խարճեմ : Ալ թէլ ու դերձան էղայ, պոնելու տեղս չմնաց. խօսքս քովդ մնայ, աղջիկն ալ վերէն չիմանայ :

— Քա՛ Անթառան տուտու, միտքս պան մը էկաւ : Հիմա Մամուլը էլեր է կէնէ անդին ասդին կը պտըտի կոր էղեր. ան բէք ծակ ծուկ գիտէ, սըւոր էրթանք եալվար եախար ըլլանք, պէլքի տեղէ մը դուրս հանելու ճար մը կընէ : Գայ նէ՝ անոր ձառքէն կուգայ ասանկ բաները. խըրտուկէն խապար ունի : Հիչոր չէ նէ ծակծկողին անունը տանք տէ թող էրթայ կըրէ, որ չելլայ պաշխասիյին կըօխն ալ ասանկ պէլաներ հանապցունէ :

— Էս իմ տէրտէրս նայիմ, ինչո՞ւս պէտք :

— Ի՞նչ ըսեմ, հէմէն Ցաւիթ առաքեալ ինք մխիթարէ . . .

* * *

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
ԳԷՈՐԳ Ց. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

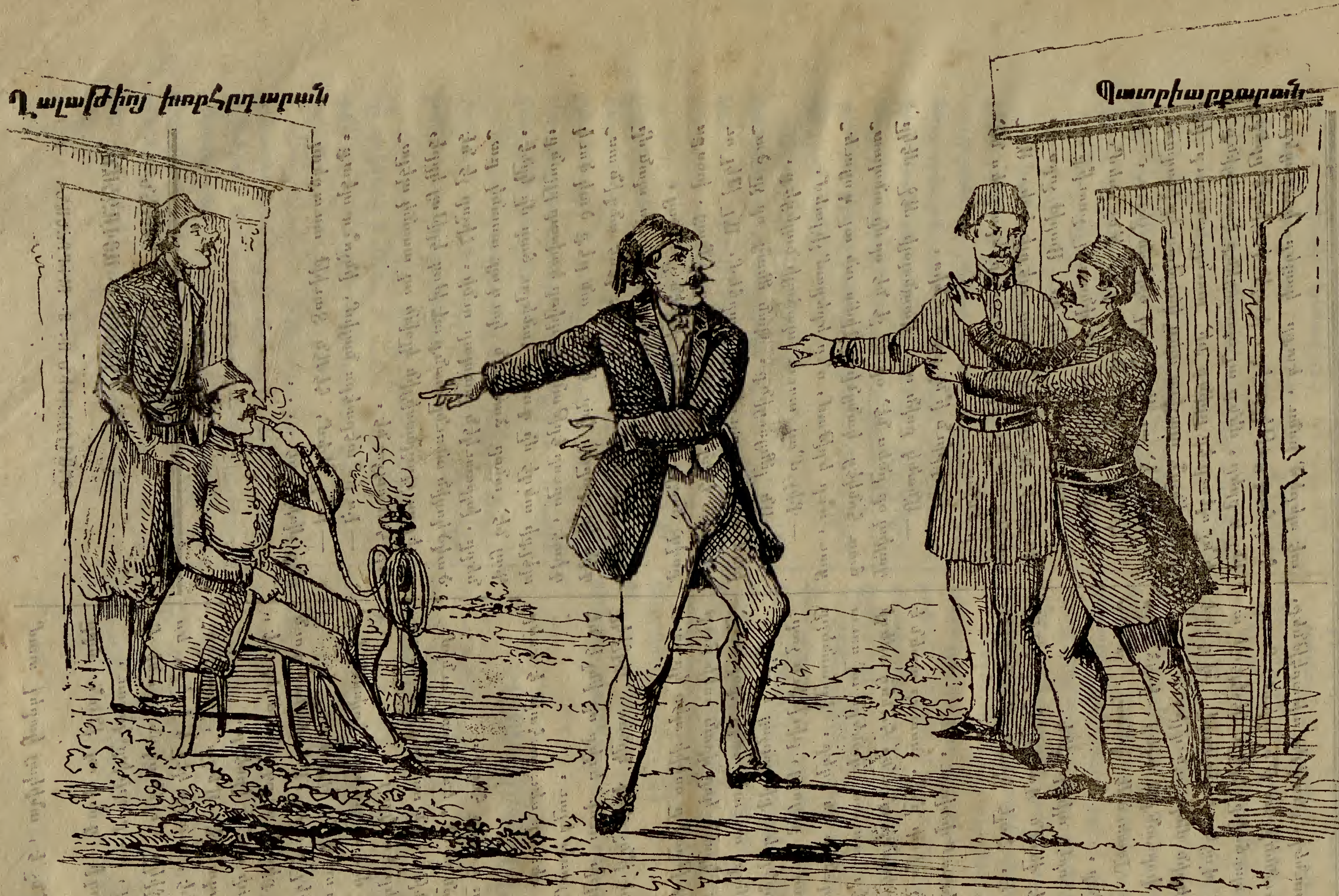

— Երանելի, ինչ կու հրես... փէօն կերթաս, փէօս կու խրկեն, փէօս կուգաս, փէօն կու խրկէք։ ինչ զանազանութիւն է, չի գիտեմ ուր, պարըմայ սա գաւիքն ալ գոցեցէք ուր՝ մեր ալ խելքը բարով մը տեղ անէ։

— Պէ ճանըմ, ըսինք եա, հոս գործ չի տեսնուիր։ Դիմաց գնա, դիմաց. ինչու խօսք չես հասկնար։

— Մենք էֆէնտիմէ սէօյլէյիմ, չէրան պատրիարքարանը փէօս կու ճանչնանք. չէնըս քիրայի տուէք, ամիսը Օ... ղուրուշ ես իմ պէտէնէս հիմայէկս պէշին փարա թավութ կանիմ։ Դուք գնացէք Ղա-